

УДК 330.34:332.145

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-8>**Пробоїв О. А.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу та менеджменту,
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2732-5182>

Proboyiv Olga

Ivano-Frankivsk Educative and Research Institute of Management of
West Ukrainian National University

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ Й ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ТА ГЛОКАЛІЗАЦІЇ

У загальних рисах розглянуто економічну категорію «стратегія соціально-економічного розвитку» на рівні держави та регіону. Розкрито зв'язок між соціальною та економічною складовими частинами стратегії розвитку держави чи окремої території (регіону). Окреслено мету і стратегічні цілі макроекономічної політики країни для досягнення оптимального економічного рівня розвитку її господарського комплексу. Висвітлено особливості формування стратегії соціально-економічного розвитку регіонів із позиції відомих напрямів сучасних досліджень базових і неокласичних теорій. Проаналізовано цілі та етапи проведення реформ регіонального розвитку для підвищення конкурентного статусу території. Визначено обмеження і негативні чинники, що впливають на реалізацію можливостей регіону. Розглянуто проблеми стратегічного планування та пріоритетні напрями регулювання соціально-економічного розвитку в економічній політиці України.

Ключові слова: стратегія, соціально-економічний розвиток, економічний та стратегічний аналіз, макроекономічна політика, господарський комплекс, регіональний розвиток, глокалізація, конкурентний статус території.

THEORETICAL APPROACHES AND PECULIARITIES OF FORMING A SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT STRATEGY OF A NATION THROUGH THE PRISM OF REGIONALIZATION AND GLOCALIZATION

The article substantiates the relevance of the chosen subject matter, which consists in the necessity of developing definite approaches to the forming of an efficient strategy of the national, regional or a separate area growth with a focus on the priority directions that regulate the social-economic development in the economic policy. Indeed, when the Euro-international course was chosen, the given vector of the national economic development goes sometimes at faster tempo of the social-economic reforms by the EU standards, sometimes slows down due to the political battles and economic hardships. With all chances of becoming a successful state, Ukraine is unable to timely mobilize and efficiently apply all necessary resources at the required moment. Acquiring skills of the correct management of the available recourses, including human resources, is a crucial task of any national government. That is why there is a need of developing the strategy of the national economic growth through the prism of regionalization considering the social needs. Proving its implementation, it is possible to bring the country to the high global ratings by the economic and social criteria. The article sets forth the objective of the research, which consists in determining the conceptual approaches and formation peculiarities, directions in regulating the social-economic development of the country and its regions. The research studies the economic category "strategy of the social-economic development" on the national and regional levels. It also reveals the relationship between its social and economic components. The article analyzed the objectives and stages of the regional development reforming so that to increase the competitive status of the area. It also defined the limits and negative factors affecting the realization of the region's potential. After studying the problems of strategic planning of the nation's and regional social-economic development, the priority directions of regulating the social-economic development in the Ukraine's economic policy were determined.

Keywords: strategy, social-economic development, economic and social analysis, macroeconomic policy, economic complex, regional development, glocalization, competitive status of the area.

JEL classification: E60, E69, O20, R10

Постановка проблеми. Сьогодні Україна знаходиться на шляху становлення сучасних ринкових умов господарювання під впливом поглиблення глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі. Обравши курс на євроінтеграцію, цей вектор розвитку вітчизняної економіки то просувається прискореними темпами шляхом проведення соціально-економічних реформ відповідно до стандартів ЄС, то, навпаки, сповільнюється через політичні баталії та економічні негаразди.

Маючи усі шанси стати успішною державою, Україна не здатна своєчасно мобілізувати необхідні ресурси у потрібний момент, а також ефективно їх використовувати. Таким чином, актуальними нині є проблеми залучення й раціонального використання ресурсного, інтелектуального та трудового потенціалу як основи для прискорення соціально-економічних процесів країни і її регіонів. Набуття навичок правильно управляти наявними ресурсами та людьми є найважчим завдан-

ням уряду кожної країни. Добробут економіки будь-якої держави є прямо пропорційним добробуту її громадян. Адже кожна людина власною працею створює суспільний продукт і цим самим, збагачуючи себе, одночасно збагачує державу. Проте для забезпечення ефективного розвитку економіки потрібно планувати і прогнозувати ключові макроекономічні параметри. Саме тому виникає необхідність розробляти стратегії економічного розвитку країни чи регіону з урахуванням соціальних потреб. Забезпечивши її реалізацію, можна вивести країну на високі позиції у світових рейтингах за економічними та соціальними критеріями.

Тобто відповіді на питання, як розробити ефективну стратегію соціально-економічного розвитку країни, регіону чи окремої території, які проблеми стратегічного планування та пріоритетні напрями регулювання соціально-економічного розвитку в економічній політиці України, є надзвичайно актуальними і потребують детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема формування стратегії соціально-економічного розвитку країни на макrorівні і рівні конкретного регіону широко відома у працях вітчизняних науковців.

Поняття «стратегія» вживається у світовій науці та практиці управління з 50-х років ХХ ст. Вперше визначення основних положень стратегічного управління висвітлювали А. Чандлер, К. Ендрюс, І. Ансофф. Проблеми стратегічного соціального розвитку України вивчали В. Гаєць, Я. Жаліло, В. Куценко, У. Садова. Стратегії соціально-економічного розвитку регіонів розробляли В. Гринева, М. Новикова, Я. Побурко. Дослідження питань регулювання державних процесів економічного розвитку здійснювали О. Білорус, С. Дорогунцов, М. Чумаченко, А. Шегда. Також відомі праці з питань формування стратегії соціально-економічного розвитку на державному і регіональному рівнях: Д. Андріївського, В. Артеменка, П. Бубенка, З. Варналія, А. Мокія, О. Новікової, С. Білої, О. Шевченка, В. Жук, М. Долішнього, Н. Єфремової, О. Чічкань, В. Роєнко та інших. Існуючі публікації із цієї проблематики дають змогу зробити висновки стосовно існування позитивних й негативних тенденцій, котрі перешкоджають успішному розвитку регіонів України й ускладнюють процеси децентралізації влади та реформування економіки для побудови належної інфраструктури.

Незважаючи на численні дослідження й публікації, для більшості країн питання формування ефективної стратегії соціально-економічного розвитку її регіонів чи територій залишається невирішеним, оскільки їм не приділяється відповідної уваги в сучасній економічній політиці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є висвітлення теоретичних підходів і особливостей формування, напрямів регулювання соціально-економічного розвитку країни та її регіонів.

Виклад основного матеріалу. Результати проведених досліджень щодо розроблення дієвих стратегій розвитку країни, а також значна кількість запропонованих стратегій різноманітними центрами регіональних і стратегічних досліджень дають підстави стверджувати, що на сучасному етапі розвитку науки стратегічного управління саме поняття «стратегія соціально-

економічного розвитку» на рівні держави та регіону є недостатньо обґрунтованим. Більшість науковців ототожнюють поняття стратегії країни з її економічним розвитком. Однак варто знайти міцний зв'язок між соціальною й економічною складовими частинами, об'єднавши їх стратегічним напрямом розвитку країни, території чи конкретного регіону.

Стратегію слід розглядати як ключовий напрям руху країни, регіону чи певного підприємства до чіткої мети, тобто вона відображає бажаний стан або конкретний результат у показниках, якого вони прагнуть досягти. Багатьма авторами у різних джерелах літератури подаються різні тлумачення цієї категорії, які нами неодноразово розглядалися у попередніх проведених дослідженнях [1, с. 11–12], що стосувались мікрорівня, окремі з яких наведено у табл. 1.

Отже, узагальнюючи трактування категорії «стратегія» відомих класиків у галузі стратегічного управління, можна стверджувати, що «стратегія – це сукупність дій певного способу передбачити майбутнє, окреслити можливі шляхи негативного впливу на країну чи регіон, перелік заходів і дій для запобігання можливим ризикам і втратам, а також розроблення методів та інструментарію задля досягнення вищого показника економічного і соціального рівня розвитку».

Таким чином, стратегія економічного розвитку країни чи регіону – це набір певних рішень і дій, розроблених виходячи з можливостей країни (регіону) та її поточного стану, що у перспективі сприятиме виходу на нові ринки збуту, укріпленню власної валюти, підвищенню рівня життя населення, прискоренню власного виробництва та збільшенню експорту товарів, зниженню рівня залежності від іноземних енергоносіїв. Безперечно, розробленню стратегії економічного розвитку передують певні види аналізу, котрі необхідно провести (рис. 1).

Наскрізний економічний аналіз об'єкта дослідження (країни, регіону чи окремої території) повинен вирішувати такі завдання: забезпечувати можливість проведення системного дослідження конкретного об'єкта згідно з визначеною метою у встановлені проміжки часу; обґрунтувати мету держави, регіону чи господарської одиниці, виходячи із реального стану внутрішнього та зовнішнього середовища й провести корегуючі дії у разі необхідності для формування відповідного потенціалу; дослідити вплив кожної підсистеми на досягнення мети задля пошуку найефективніших напрямів її досягнення; вивчити потреби й запити населення країни (регіону); виявити системні взаємозв'язки між підсистемами й елементами для подальшого вивчення впливу кожної складової на цілісну систему загалом (виявлення "вузьких місць" та "ключових переваг"); провести порівнювання конкуруючих альтернативних сценаріїв дій кожної компоненти цілісної системи для вибору найбільш оптимального варіанту з урахуванням наявного потенціалу, котрий відповідає цілям задля вироблення виважених ефективних управлінських рішень [12].

Наступним важливим аспектом розроблення стратегії економічного розвитку держави (регіону) є соціальний аналіз, адже сама стратегія соціально-економічного розвитку виступає проектом реалізації інтересів громадян у всіх його проявах. Елементами проведення

Таблиця 1

Окремі тлумачення категорії „стратегія”, що віддзеркалюють еволюцію розвитку різних підходів у стратегічному управлінні

Тлумачення „стратегії”	Автор	Основний підхід
Стратегія – це визначення основних довгострокових цілей та завдань, прийняття курсу дій й розподіл ресурсів, що потрібні для реалізації поставлених цілей.	А. Чандлер [2, с. 16], 1962 рік	Довгострокові цілі формулюються і не підлягають перегляду аж до моменту зміни зовнішніх чинників чи внутрішніх змінних середовища функціонування.
Стратегія - це послідовність дій по досягненню визначених конкурентних цілей.	Гарвардська школа бізнесу [3], 1965 рік	Стратегія визначає ключові сфери бізнесу, які слід розвивати чи реалізовувати.
Стратегія – це певний набір правил з метою прийняття відповідних рішень, якими слід керуватись при організації діяльності.	І. Ансофф [4, с. 68], 1965 рік	У процесі розробки стратегії потрібно виокремлювати корпоративні, ділові і функціональні цілі для визначення їх впливу на стратегічне управління організацією.
Стратегія конкуренції – це сукупність наступальних чи оборонних дій, спрямованих на забезпечення стійкого становища у галузі для успішного подолання п’яти чинників конкуренції та отримання максимальної віддачі від капіталовкладень.	М. Портер [5, с. 51], 1980–1985 роки	Головне завдання стратегії – отримання довгострокових конкурентних переваг над конкурентами в кожній сфері бізнесу.
Стратегія – це чіткий план, керівництво до дій, орієнтир чи напрям розвитку; стратегія – це принцип поведінки або поява і розвиток нової незаплановані моделі поведінки; стратегія – це позиція, а точніше, розташування певних товарів на конкретних ринках; стратегія – це вдалий прийом, особливий маневр, який використовується з метою перехитрити конкурента.	Г. Мінцберг [6, с.18–19], 1987 рік	При формуванні стратегії основна увага зосереджується на складанні планів, які використовуються з метою контролю за ефективністю досягнення стратегічних орієнтирів.
Стратегія розглядається як спосіб розвитку ключових конкурентних переваг, що стають основою формування відповідних компетенцій.	К. Прахалад, Г. Хемел [7, с.79–91], 1990 рік	Основу конкурентоспроможності формують особливі можливості та внутрішні ресурси, котрі дають відповідні ключові переваги.
Стратегія – це специфічний управлінський план дій, спрямований на досягнення визначених цілей.	А. Томпсон [8, с. 37], 1995 рік	Стратегія віддзеркалює, яким чином об’єкт функціонуватиме та розвиватиметься, а також яких підприємницьких, конкурентних і функціональних заходів та дій буде вжито для досягнення бажаного стану чи результату.
Стратегія розглядається як спосіб управління конкурентоспроможним потенціалом і як сукупність локальних стратегій розвитку елементів потенціалу.	А.С. Воронкова [9, с. 11], 2001 рік	Локальні стратегії розвитку елементів потенціалу являють собою збалансований комплекс (систему), орієнтований на реалізацію загальної стратегії управління конкурентоспроможним потенціалом.
Стратегія – це встановлений та систематично переглядуваний набір напрямків діяльності, кожен з яких має свої цілі й способи їх досягнення для забезпечення прибутковості.	А.П. Наливайко [10, с. 10], 2002 рік	Вагомим моментом у стратегічному управлінні є обґрунтоване виділення об’єктних одиниць для здійснення всіх робіт стосовно розробки й виконання стратегії.
Стратегія – це модель розвитку певного об’єкту, яка ґрунтується на забезпеченні його ефективного функціонування і конкуренто-спроможності.	В.В. Пастухова [11, с. 9], 2003 рік	Стратегія ґрунтується на стратегічній орієнтації, як важливий компоненті філософії, й має спрямованість на досягнення визначених цілей у перспективі для забезпечення стійкого розвитку, конкурентоспроможності й довготривалого успіху.
Стратегія – це перспективна програма розвитку з урахуванням факторів динамічного зовнішнього середовища і проведення необхідних змін елементів внутрішнього середовища з метою ефективнішого використання наявного потенціалу шляхом застосування інноваційних технологій і інструментів, які сприяють формуванню конкурентних переваг.	Авторська концепція	На основі аналізу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища визначаються конкурентні переваги, формується стратегічний потенціал із застосуванням інноваційних інструментів, на підставі чого розробляється і втілюється стратегія з метою забезпечення ефективного функціонування і збереження стійкого становища на ринку.

Джерело: складено на основі джерел [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11]

Рис. 1. Види аналізу, котрі передують розробленню стратегії економічного розвитку країни (регіону)

Джерело: розроблено автором

соціального аналізу є: оцінювання регіону шляхом визначення розмірів території, котра перебуватиме у сфері впливу розробленого проекту розвитку; опрацювання основних характеристик історико-етнічного та культурного середовища, демографічного й соціально-економічного стану регіону (території); прогнозування соціального середовища й вироблення чітких дій щодо забезпечення підтримки проекту населенням даного регіону шляхом пошуку й залученням до його розробки необхідних фахівців та представників громади; проведення чіткого моніторингу щодо змін у соціальній сфері країни (регіону) та вивчення їхніх наслідків.

Стратегічний аналіз повинен базуватись на результатах проведеного економічного й соціального аналізу реального стану справ в конкретній країні (регіоні). Власне, тільки комплексний аналіз дозволить виробити стратегію економічного розвитку держави (регіону) найбільш вдало і пристосувати її до конкретної ситуації на цій території. Правильно проведені усі типи аналізу сприятимуть ефективній реалізації розробленої стратегії.

Політика економічного розвитку впроваджуватиметься в життя на основі концепції соціально-економічного розвитку через політику держави. Основна мета макроекономічної політики країни полягає у досягненні економічного оптимального рівня розвитку її господарського комплексу. Форми та способи дій країни, як суб'єкта економічної політики, формуються під впливом основних параметрів концепції соціально-економічного розвитку, яка прийнята у кожній державі. Однак сама розроблена концепція соціально-економічного розвитку не може встановлювати й регламентувати обсяги та сфери економічної політики, адже її роль полягатиме у тому, аби визначати кінцеву мету суспільного розвитку на певному етапі й розкривати засоби її досягнення з описом ключових правил поведінки господарюючих суб'єктів. Державна політика економічного розвитку ґрунтується на політиці стабілізації, розподілу доходів та структурній політиці тощо. Саме ці конкретні види економічної політики сприятимуть подальшій реалізації цілей економічної діяльності країни (регіону) у напрямку стабілізації її економічного розвитку, розподілу економічних ресурсів чи перерозподілу доходів між суб'єктами. Критерієм ефективної політики стабілізації є досить висока зайнятість працездатного населення чи значно нижчий

рівень безробіття. Держапарат втручається у ситуацію на ринку праці задля недопущення значних розривів у безробітті на різних фазах економічного циклу й подальшого забезпечення його відповідності існуючим темпам розвитку виробництва [12, с. 334].

Щодо країн із розвинутою економікою, то на сучасному етапі розвитку глобальної економіки вони переходять із етапу задоволення потреб у збалансованому соціально-економічному розвитку до стадії регіонального підходу до сталого розвитку, в основі якого лежать принципи міжнародної глокалізації. Так як високорозвинені країни першими зрозуміли, що у сучасному непередбачуваному, сповненому ризиків та перешкод, глобальному середовищі поодиночки не зможуть досягнути сталого розвитку, тому потреба у регіональній інтеграції з урахуванням локальних особливостей при одночасному обміні досвідом й спільних зусиллях щодо забезпечення світового сталого розвитку стають домінуючими [13].

Стратегія економічного розвитку країни має на меті змінити ситуацію на кращу й забезпечити сталий рівень її економіки. О.В. Пирог, Л.І. Катан розробили конкретну концепцію сталого соціально-економічного розвитку країни й визначили чинники, які впливають на нього [14]. Загалом автори вважають, що сталий розвиток країни повинен ґрунтуватися на забезпеченні стабільності двох складників: економічного і соціального розвитку, при цьому кожен з елементів має передбачати досягнення певної мети, важливої для нашого суспільства. Перехід на новий щабель і досягнення будь-якої цілі напряму приводить до прискорення досягнення іншої, оскільки в економічній системі всі елементи взаємопов'язані. Соціальний розвиток є не менш важливим, ніж економічний, адже неможливо досягти високих економічних показників, не покращуючи соціальних умов життя населення. Саме тому важливо розробити стратегію економічного розвитку держави, безпосередньо враховуючи соціальні потреби населення через призму регіонального розвитку.

Застосування сучасних динамічних теорій економічного зростання є необхідною передумовою формування ефективної стратегії соціально-економічного розвитку країни з урахуванням особливостей та специфіки регіонального розвитку. Розглянемо кілька основних напрямів сучасних досліджень, які виокремили у своїх напрацюваннях вітчизняні науковці Г.В. Возняк [15], В.П. Решетилко, І.А. Островський та Н.В. Можайкіна [16]:

1. Відомі неокласичні теорії, згідно з якими регіони (території) розглядаються як окремі виробничі одиниці, взаємозв'язок та рівновага між якими встановлюється на основі ринків факторів виробництва. У цих моделях нерівномірний розвиток регіонів (територій) пояснюється нестійкими відхиленнями від рівноваги чи наслідками неадекватного коригування впливу непередбачуваного зовнішнього середовища. На думку науковців неокласичних теорій, диференціація регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку у довгостроковій перспективі має скорочуватись, так як відбуватиметься згладжування й конвергенція регіональних рівнів економічного розвитку. Найбільш досконалу модель неокласичної теорії регіонального зростання розробили Р. Холл і Ч. Джонс [15, с. 673]. Дослідники поряд із традиційними факторами, такими як фізичні фактори і людський капітал (праця), земля та природні ресурси, запропонували враховувати ще й вплив політичних, соціальних та інституційних чинників. На їхню думку, окрім ресурсів та виробничих чинників наявна соціальна інфраструктура регіону суттєво впливатиме на економічний розвиток території і країни загалом.

2. Основною серед існуючих сучасних моделей кумулятивного зростання регіону (території) є модель Г. Мюрдала [15, с. 673]. Згідно із запропонованою ним моделлю, виробнича спеціалізація регіону чи території й «ефект масштабу виробництва» можуть збільшити ключові переваги та відкрити нові можливості для зростання у майбутньому. Адже, ключові переваги та компетенції певних регіонів чи територій згодом призводять до прискорення їхнього економічного розвитку та збільшують розрив й відставання регіонів-аутсайдерів. На думку Г. Мюрдала, зростання економіки регіону (території) відбувається досить нерівномірно, оскільки на цей процес впливає безліч локальних та глобальних чинників.

Серед базових теорій кумулятивного зростання рівня розвитку регіону (території) особливе місце відводиться таким відомим концепціям, як: теорія «полісів зростання» Ф. Перру, Ж.-Р. Будвіля, П. Потье, Х.Р. Ласуена, теорія міської агломерації Х. Річардсона, теорія «центр – периферія» Дж. Фрідмана, модель «дифузії нововведень» Т. Хегерстранда [16, с. 1]. Перелічені базові теорії кумулятивного зростання рівня розвитку регіону детально розглядають окремі фактори, що безпосередньо визначають рівень його розвитку на мікро- чи макрорівні. Кожна із зазначених теорій має право на існування і певною мірою може бути застосованою під час розроблення стратегії економічного розвитку регіону.

3. Окремі концепції розвитку регіонів (територій) базуються на теорії «потенціалу ринку» Дж. Харріса, згідно з якою підприємці будуть прагнути розташувати власне виробництво у місцевостях із хорошим доступом до ринку, що в майбутньому сприятиме економічному зростанню цієї території і позитивно позначиться на економіці країни загалом.

4. У теорії «базового мультиплікатора» регіонального доходу А. Пред вивчав динаміку виробництва і вважав, що обсяги експорту і частка доходів від виробництва та продажу, яка витрачається всередині цієї території, мають бути зростаючими функціями розмірів регіональної економіки, що також стимулюватиме

соціально-економічний розвиток країни [16, с. 1].

5. Відома теорія «ефекту масштабу» П. Кругмана передбачає, що основним чинником економічного зростання регіону (території) є скупчення виробничої діяльності. Тобто науковець вважав, що концентрація виробництва дає підприємствам значний вигравш завдяки збільшенню власного розміру або за рахунок позитивних екстерналій, котрі виникають через присутність на ринку інших фірм та конкуренцію між ними. А за досягнення рівноваги початковий нерівномірний розподіл виробництва приводить до створення агломерацій, котрі відкривають нові можливості. Утворення кластерів, певних виробничих ланцюжків доданої вартості, «економіка знань», швидке й інтенсивне запровадження інновацій розглядаються у цій теорії як основні механізми підвищення конкурентоспроможності і прискорення економічного росту конкретної території і країни загалом.

Опираючись на результати досліджень В.П. Решетила, І.А. Островського та Н.В. Можайкіної [16], можемо стверджувати, що усі розглянуті вище базові теорії економічного зростання територій в сучасних динамічних й непередбачуваних умовах будуть доволі актуальними при формуванні стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку. Зумовлено це тим, що виникає потреба вибирати цільові орієнтири середньо- та довгострокового економічного й соціального розвитку, які підкріплюються чітким баченням перспектив з урахуванням принципів, джерел й механізмів реалізації, пріоритетів розвитку регіонів з урахуванням різних чинників, котрі стимулюватимуть економіку територій.

Також на сучасному етапі розвитку глобальної та регіональної економіки зростає значення прозорості, визначеності та передбачуваності державної регіональної політики, котра повинна виключати будь-яку двозначність у стратегічних планах і у практичних кроках. Особливого значення на сьогоднішній день набуває рівень спеціалізації економіки окремого регіону, котрий визначає ефективне функціонування і подальший можливий розвиток території. Усе в сукупності повинно створити сприятливі умови для життєдіяльності й зростання добробуту населення на території конкретного регіону. Вміння передбачити перспективи подальшого розвитку стає вирішальним під час формування загальнодержавної і регіональної політики.

Значний прогрес у розумінні регіонального економічного розвитку в сучасних теоріях відстежується у двох напрямках: по-перше, завдяки появі нових якостей і рис економічного зростання відбулось посилення значимості й ролі регіону усередині держави завдяки виконанню ним соціально-економічної функції, по-друге, у глобальній економіці регіональна (локальна) економіка посіла чільне місце з появою терміну «глокальний», адже саме конкретні регіони розглядаються як місця базування ТНК та їх бізнес-одиниць.

Без чітко розробленої відповідної стратегії соціально-економічного розвитку конкретного регіону (території) неможливо оцінити його економічний потенціал, побачити й усвідомити найважливіші інтереси бізнесу та місцевого населення, які формують кон'юнктуру як внутрішнього ринку факторів виробництва, так і визначають зовнішній ринок капіталів та робочої сили (рис. 2).

Рис. 2. Механізм формування стратегії соціально-економічного розвитку країни через призму регіонального (локального) розвитку шляхом проведення реформ для реалізації стратегічних орієнтирів

Джерело: розроблено на основі джерела [16]

Необхідність формування стратегії розвитку регіону зумовлюється ще й потребою забезпечити стабільність і прогнозованість віддаленого майбутнього як необхідної передумови подальшого існування й розвитку країни.

Таким чином, під стратегією соціально-економічного розвитку регіону чи території слід розуміти певний вибір основних напрямків конкретних змін у структурі продуктивних сил і техніко-економічних відносинах, що формують основу територіальної економічної системи, котра спрямована на досягнення поставлених цілей та прогнозованих параметрів у просторовому й часовому вимірах.

Звісно, будь-який регіон чи територія намагатимуться максимально використати власне становище та існуючі ресурси для підвищення конкурентоспроможності, тобто залучити усі можливі інституційні фактори. Саме вони сприятимуть набуттю конкурентних переваг регіональними економічними системами.

Сьогодні питання, котрі стосуються обґрунтування стратегії соціально-економічного розвитку країни, вибору ефективної моделі її економічного зростання, визначення напрямків економічної й соціальної політики з урахуванням пріоритетів, цілей і завдань окремих її регіонів у довгостроковій перспективі, постають особливо гостро в Україні. Адже, нашій державі необхідна така Стратегія, котра охоплює комплекс заходів щодо підвищення конкурентоспроможності й наукоємності технологій, які у перспективі сприятимуть покращенню

добробуту населення й позитивно впливатимуть на соціально-економічний розвиток країни та її регіонів загалом. Власне, для цього доцільно враховувати існуючі доробки відомих міжнародних організацій та рейтингових агентств, а також досвід європейських країн, які уже досягли значних результатів на основі втілення ефективної розробленої стратегії як важливого елементу нової системи державного управління.

Для подолання системної економічної кризи потрібні радикальні реформи, які для нашої держави є справою національного виживання. Вихід із глибокої кризи має започаткувати системне впровадження дієвої сучасної соціально-економічної політики України, спрямованої на розширення виробництва та відновлення його матеріально-технічної бази, стимулювання розвитку агропромислового комплексу та розбудову транспортної інфраструктури, впровадження інновацій та елементів цифрової економіки у всі сфери суспільного життя, створення нових робочих місць, залучення іноземних інвестицій, підвищення рівня доходів населення тощо.

Одним із важливих кроків у цьому напрямку виступає розробка й втілення відповідної Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Над розробкою проекту стратегії сталого розвитку України працювало ряд українських науковців у тандемі із експертами міжнародних організацій. Під час формування розділів проекту стратегії сталого розвитку пропонувалися різноманітні підходи до формату розробленого документу, його структури, змісту та наповнення основних розділів.

З урахуванням обраного нашою державою курсу на євроінтеграцію, на даному етапі розвитку України основним документом має стати Стратегія сталого розвитку ЄС, головні засади якої були закладені у 2012 році й значно оновлені у червні 2016 року. Ключові моменти Стратегії зводяться до визначення й реалізації заходів, на основі яких країни ЄС зможуть досягти довготривалого покращення якості життя завдяки ефективному управлінню й раціональному використанню природних ресурсів, підвищенню екологічного, соціального та інноваційного потенціалу економіки задля економічного процвітання, збереження довкілля й забезпечення єдності суспільства [17].

В основі розробленої сталої моделі розвитку країн ЄС лежить концепція, метою якої є постійне покращення умов життя населення при одночасному збереженні його життєвого простору у довго-, середньо- і короткостроковій перспективі. Таким чином, можна стверджувати, що сталий розвиток будь-якої держави можливий при забезпеченні економічно ефективного, соціально справедливого та екологічно безпечного розвитку.

Наскрізною червоною ниткою дана концепція проходить і у базових положеннях прийнятого ЄС у 2010 році документі «Європа – 2020», котрий став стратегією розумного, сталого та інклюзивного зростання країн-учасниць ЄС. У цьому важливому документі держави ЄС сформулювали п'ять амбітних цілей у наступних сферах, котрих кожна країна має досягнути до 2020 року: альтернативна енергетика, зміна клімату й збереження довкілля, інноваційний розвиток, соціальна інтеграція, освіта й трудова зайнятість [18].

При цьому індикаторами успішності досягнення поставлених цілей визнано п'ять наступних базових показників: 75% європейського населення віком від 20 до 64 років мають бути обов'язково працевлаштованими; 3% і більше від ВВП держав-учасниць ЄС повинні інвестуватись у інноваційні проекти дослідження й розвитку; у сфері енергетики досягнути параметрів «20-20-20» (забезпечити скорочення викидів парникових газів на 20% у порівнянні із 1990 роком, збільшити на 20% частку відновлювальної енергії у енергоспоживанні країн ЄС, на 20% підвищити енергоефективність європейських країн загалом); частина людей із початковою освітою має складати не більше 10% від загальної кількості і понад 40% молодих осіб повинні бути із вищою освітою; кількість населення за межею бідності має скоротитись на 20 млн [18].

В рамках даної Стратегії усі європейські країни розробили власні національні цілі з кожного напрямку, а також перелік заходів на національному рівні для їх імплементації.

Стратегія сталого розвитку України розроблена з урахуванням основних положень моделі розвитку країн ЄС, містить мету й чотири основних вектори руху, а також охоплює реалізацію 62 реформ і програм щодо розвитку нашої держави, включає 25 базових показників-індикаторів для оцінювання ходу виконання запланованих реформ та програм задля успішного запровадження в Україні європейських стандартів життя й підвищення конкурентного статусу нашої держави у світі. Перелік показників-індикаторів Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» наведено у табл. 2.

Ефективна реалізація основних положень розробленої стратегії буде залежати від багатьох факторів, однак основна увага зосереджена на процедурних та інституційних аспектах управлінського процесу. Тому, перед профільними міністерствами та відомствами наразі стоїть завдання розробити перелік заходів та дій для реалізації базових положень стратегії.

Необхідною умовою забезпечення успішності реалізації програм розвитку даної стратегії є оперування єдиними індикаторами та баченнями стратегічних цілей, котрі мають бути чіткими і конкретними, досить специфічними й реальними, мати часові рамки та бути цілком досяжними, а також враховувати регіональні особливості окремих її територій.

Загалом найважливішими проблемами на сучасному етапі розвитку нашої економіки є: вибір правильного напрямку розвитку країни з чітким усвідомленням набору пріоритетів на шляху до втілення обраної моделі, оскільки проведення ефективних економічних реформ має передбачати не «шокову» перебудову економічної системи та ліквідацію окремих її складових частин, а інституційну трансформацію з поступовим пристосуванням соціально-економічних інститутів до нових умов існування. Власне, це стосується найбільше інститутів державного регулювання економічних процесів та соціальних інститутів. Темпи економічного росту країни визначають динамічні параметри економічного розвитку та її місце й перспективи в міжнародному середовищі. Забезпечення стабільності розвитку і стійких темпів економічного росту є одним із ключових пріоритетів національної економіки будь-якої країни світу [19, с. 33].

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи, слід зазначити, що кожен розвиток потрібно чітко планувати як на мікро-, так і на макрорівні, особливо коли йдеться про соціально-економічний розвиток, який виступає запорукою успішного розвитку держави. Стратегія соціально-економічного розвитку країни повинна ґрунтуватись на результатах проведе-

Таблиця 2

Показники-індикатори Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»

Показники-індикатори	2014 рік	2020 рік
ВВП на душу населення	\$8,500	\$16,000
Відношення дефіциту бюджету до ВВП	10,1%	3%
Відношення державного боргу до ВВП	67,6%	60%
Інфляція	19%	1,7%
Кредитний рейтинг країни (категорія)	ССС	ВВВ
Рейтинг легкості ведення бізнесу	112	ТОП 20
Індекс глобальної конкурентоспроможності	84	ТОП 40
Іноземні інвестиції в 2015–2020		\$40 млрд

Джерело: розроблено відповідно до джерела [17]

ного комплексного аналізу рівня розвитку держави, стану її економіки, наявної соціальної інфраструктури тощо. Тому, слід стратегічний аналіз поєднувати з економічним та соціальним, результатом чого стане більш адаптована система оцінювання, на базі результатів котрої можна прогнозувати майбутні показники розвитку, визначати цілі й обирати шляхи їх досягнення. Потреби населення у соціально-економічній стратегії розвитку повинні бути ключовими, і держава, насамперед, має їх вирішувати. Якщо держава ігнорує потреби населення, то рівень добробуту громадян такої країни теж буде погіршуватись, її рейтинги у міжнародному середовищі падатимуть, а це остаточно підірве довіру до неї іноземних організацій, інвесторів та різних інституцій.

У багатьох європейських країнах питання щодо реформування органів місцевого самоврядування, безпосереднього зміцнення фінансових засад організації управління на локальному рівні та компетенцій місцевих органів влади є пріоритетними, а розроблені стра-

тегії соціально-економічного розвитку регіону та механізми стимулювання економічної активності сприяють впровадженню дієвих сценаріїв регіонального розвитку й підвищенню якості надання послуг населенню. Цього можна досягнути завдяки реалізації принципу субсидіарності при розподілі повноважень між рівнями управління на рівні країни, зокрема у центральних органів державної влади мають залишатись лише ті повноваження, котрі необхідні для вирішення загальнодержавних завдань у галузі національної безпеки, підтримки розвитку великих інфраструктурних об'єктів тощо. А усі поточні завдання щодо забезпечення життєдіяльності громад на регіональному рівні повинні вирішуватись безпосередньо на місцях. Власне, такий підхід надає місцевим органам самоврядування більшої фінансової незалежності й відкриває перед ними можливості щодо ефективнішого використання наявних ресурсів і потенціалу для стимулювання економічного розвитку як кожного окремого взятого регіону (території), так і держави у кінцевому підсумку загалом.

Список використаних джерел:

1. Пробоїв О.А. Формування та нарощування стратегічного потенціалу підприємств інструментами фінансового інжинірингу: теоретико-методологічні аспекти : монографія / [О.А. Пробоїв; НАН України, Ін-т економіки пром-сті]. Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2010. 235 с.
2. Чэндлер А. Стратегия и структура : уч. пос. / пер. с англ. Москва : Мир, 1988. 464 с.
3. Business Policy: Text and Cases / [Learned E.P., Christensen R.C., Andrews K.R., Guth W.D.]. Homewood: Richard D. Irwin Inc. (Illinois), 1965 (revised edition 1969).
4. Ансофф И. Стратегическое управление : уч. пос.; сокр. пер. с англ. Москва : Экономика, 1989. 520 с.
5. Портер Майкл Е. Стратегия конкуренції / пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. Київ : Основи, 1998. 390 с.
6. Минцберг Г., Альстрэнд Б., Лэмпел Дж. Школу стратегий: уч. пос. / под общ. ред. Ю.Н. Каптуревського / пер. с англ. СПб. : Питер, 2000. 366 с. (Серия «Теория и практика менеджмента»).
7. Прахалад К.К., Хемел Г. Основная компетенция корпорации / пер. Л. Дуган. URL: <http://www.management.com.ua/strategy/str006-u.html> (дата звернення: 17.11.2020).
8. Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой; пер. с англ. Москва : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. 576 с.
9. Воронкова А.Е. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : монография / под ред. д-ра экон. наук, проф. А.Е. Воронковой. Луганск : Изд-во Восточноукраинского нац. ун-та, 2000. 315 с.
10. Наливайко А.П. Теоретичні засади стратегії підприємства : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра экон. наук : 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами». Київ, 2002. 32 с.
11. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством в умовах нестабільності зовнішнього середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра экон. наук : 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами». Київ, 2003. 31 с.
12. Лук'яненко Д.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / за ред. д-ра экон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка. Київ : Вид-во КНЕУ, 2001. 538 с.
13. Решетило В.П., Стадник Г.В., Островський І.А. та ін. Інституційні фактори стійкого розвитку регіональних соціально-економічних систем : монограф. / за заг. ред. В.П. Решетило. Харів : Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2013. 241 с.
14. Пирог О.В., Катан Л.І. Сталий соціально-економічний розвиток України в умовах формування інвестиційної політики держави. 2008. № 4–2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Aprer/2008_4_2/63.pdf (дата звернення: 20.11.2020).
15. Возняк Г.В. Сучасні теорії та парадигми регіонального розвитку: практичний вимір для України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 671–677. URL: <http://www.dspase.khntusg.com.ua> (дата звернення: 24.11.2020).
16. Решетило В.П., Островський І.А., Можайкіна Н.В. Регіональні аспекти теорій економічного зростання. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 24.11.2020).
17. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 14.12.2020).
18. Europe 2020. A strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Communication from the Commission. Brussels : European Commission, 2010. 34 p. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (дата звернення: 19.09.2020).
19. Решетило В.П., Стадник Г.В., Островський І.А. та ін. Інституційні фактори стійкого розвитку регіональних соціально-економічних систем : монограф. / за заг. ред. В.П. Решетило. Харків : Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2013. 241 с.
20. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <http://www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (дата звернення: 14.08.2020).

References:

1. Proboiv O.A. (2010) Formuvannia ta naroshchuvannia stratezhichnoho potentsialu pidpriemstv instrumentamy finansovoho inzhynirynhu: teoretyko-metodolohichni aspekty [Formation and building of strategic potential of enterprises by tools of financial engineering: theoretical and methodological aspects]. Donetsk: Vyd-vo «Noulidzh», 235 p. (in Ukrainian)

2. Chendler A. (1988) *Stratehiya y struktura* [Strategy and structure]. Moscow: Myr, 464 p. (in Russian)
3. Business Policy: Text and Cases (1965) / [Learned E.P., Christensen R.C., Andrews K.R., Guth W.D.]. Homewood: Richard D. Irwin Inc. (Illinois).
4. Ansoff Y. (1989) *Stratehicheskoe upravlenye* [Strategic management]. Moscow: Ekonomika, 520 p. (in Russian)
5. Porter Maikl E. (1998) *Stratehiia konkurentsii* [Competition strategy]. Kyiv: Osnovy, 390 p. (in Ukrainian)
6. Myntsberh H., Alstrend B., Lempel Dzh. (2000) *Shkoly stratehii* [School of strategies]. SPb.: Pyter, 366 p. (Seriya „Teoriya y praktyka menedzhmenta”). (in Russian)
7. Prakhlad K.K., Khemel H. *Osnovna kompetentsiia korporatsii* [The main competence of the corporation]. Available at: <http://www.management.com.ua/strategy/str006-u.html> (accessed 17 November 2020).
8. Tompson A.A., Stryklend A.Dzh. (1998) *Stratehicheskyy menedzhment. Yskusstvo razrabotky y realizatsyy stratehyy* [Strategic management. The art of strategy development and implementation]. Moscow: Banky y byrzhzy, YuNYTY, 576 p. (in Russian)
9. Voronkova A.E. (2000) *Stratehicheskoe upravlenye konkurentosposobnym potentsyalom predpriyatiya: dyahnostyka y orhanyzatsiia* [Strategic management of the competitive potential of the enterprise: diagnostics and organization]. Luhansk: Yzd-vo Vostochnoukraynskoho nats. un-ta, 315 p. (in Russian)
10. Nalyvaiko A.P. (2002) *Teoretychni zasady stratehii pidpriemstva* [Theoretical principles of enterprise strategy] (PhD Thesis), Kyiv, 32 p. (in Ukrainian)
11. Pastukhova V.V. (2003) *Stratehichne upravlinnia pidpriemstvom v umovakh nestabilnosti zovnishnoho seredovyscha* [Strategic management of the enterprise in the conditions of instability of external environment] (PhD Thesis), Kyiv, 31 p. (in Ukrainian)
12. Lukianenko D.H. (2001) *Stratehii ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii* [Strategies of economic development in the context of globalization]. Kyiv: Vyd-vo KNEU, 538 p. (in Ukrainian)
13. Reshetylo V.P., Stadnyk H.V., Ostrovskyy I.A. ta in. (2013) *Instytutsiini faktory stiikoho rozvytku rehionalnykh sotsialno-ekonomichnykh system* [Institutional factors of sustainable development of regional socio-economic systems]. Kharkiv: Khark. nats. akad. misk. hosp-va, 241 p. (in Ukrainian)
14. Pyroh O.V., Katan L.I. (2008) *Stalyi sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Ukrainy v umovakh formuvannia investytsiinoi polityky derzhavy* [Sustainable socio-economic development of Ukraine in the conditions of formation of investment policy of the state] (electronic journal), no. 4–2. Available at: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Aprer/2008_4_2/63.pdf (accessed 20 November 2020).
15. Vozniak H.V. (2015) *Suchasni teorii ta paradyhmy rehionalnoho rozvytku: praktychnyi vymir dlia Ukrainy* [Modern theories and paradigms of regional development: a practical dimension for Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky* [Global and national economic problems] (electronic journal), vol. 5, pp. 671–677. Available at: <http://www.dspase.khntusg.com.ua> (accessed 24 November 2020).
16. Reshetylo V.P., Ostrovskyy I.A., Mozhaikina N.V. (2017) *Rehionalni aspekty teorii ekonomichnoho zrostantia* [Regional aspects of theories of economic growth]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy] (electronic journal), no. 6. Available at: <http://www.economy.nauka.com.ua> (accessed 24 November 2020).
17. *Pro Stratehiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020»* [On the Sustainable Development Strategy "Ukraine – 2020"] (2015): Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015, no. 5/2015. Available at: <http://www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (accessed 14 December 2020).
18. Europe 2020. A strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth (2010) Communication from the Commission. Brussels: European Commission, 34 p. Available at: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (accessed 21 December 2020).
19. Reshetylo V.P., Stadnyk H.V., Ostrovskyy I.A. ta in. (2013) *Instytutsiini faktory stiikoho rozvytku rehionalnykh sotsialno-ekonomichnykh system* [Institutional factors of sustainable development of regional socio-economic systems]. Kharkiv: Khark. nats. akad. misk. hosp-va, 241 p. (in Ukrainian)
20. *Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky* [On the principles of state regional policy] (2015): Zakon Ukrainy vid 05.02.2015, no 156-VIII. Available at: <http://www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (accessed 21 December 2020).